

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

13 oktober 1999

WETSVOORSTEL

**houdende verbod op het klonen van mensen
en op ingrepen die wijzigingen in het
genoom van de afstammelingen beogen**

(Ingediend door mevrouw Joëlle Milquet)

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

13 octobre 1999

PROPOSITION DE LOI

**portant interdiction du clonage des êtres
humains, et des interventions ayant pour
but d'introduire des modifications dans le
génomme de la descendance**

(Déposée par Mme Joëlle Milquet)

AGALEV-ECOLO	:	Anders gaan leven / Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales
CVP	:	Christelijke Volkspartij
FN	:	Front National
PRL FDF MCC	:	Parti Réformateur libéral - Front démocratique francophone-Mouvement des Citoyens pour le Changement
PS	:	Parti socialiste
PSC	:	Parti social-chrétien
SP	:	Socialistische Partij
VLAAMS BLOK	:	Vlaams Blok
VLD	:	Vlaamse Liberalen en Democraten
VU&ID	:	Volksunie&ID21

Afkortingen bij de nummering van de publicaties :		Abréviations dans la numérotation des publications :	
DOC 50 0000/000:	Parlementair document van de 50e zittingsperiode + het nummer en het volgnummer	DOC 50 0000/000 :	Document parlementaire de la 50e législature, suivi du n° et du n° consécutif
QRVA	: Schriftelijke Vragen en Antwoorden	QRVA	: Questions et Réponses écrites
HA	: Handelingen (Integraal Verslag)	HA	: Annales (Compte Rendu Intégral)
BV	: Beknopt Verslag	CRA	: Compte Rendu Analytique
PLEN	: Plenum vergadering	PLEN	: Séance plénière
COM	: Commissievergadering	COM	: Réunion de commission

Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers	Publications officielles éditées par la Chambre des représentants
Bestellingen :	Commandes :
Tel. : 02/ 549 81 60	Tél. : 02/ 549 81 60
Fax : 02/549 82 74	Fax : 02/549 82 74
www.deKamer.be	www.laChambre.be
e-mail : alg.zaken@deKamer.be	e-mail : aff.generales@laChambre.be

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Dit wetsvoorstel werd op 12 februari 1998 reeds ingediend in de Senaat onder het nummer 1- 877/1 - 97/98.

Dit wetsvoorstel wil een verbod invoeren op ingrepen die een wijziging in het genoom van de afstammelingen beogen, alsook een verbod op het klonen van mensen. Daarvoor baseert dit voorstel zich op artikel 13 van het Verdrag van de Raad van Europa over de mensenrechten en de biogeneeskunde, op artikel 1 van dat verdrag, dat de Staten ertoe verplicht de waardigheid en de identiteit van alle menselijke wezens te beschermen en op het aanvullend protocol bij dat verdrag, dat het klonen van mensen verbiedt.

Dit voorstel huldigt de volgende grondbeginselen omdat ze onmisbare voorwaarden zijn voor het garanderen van de autonomie, de vrijheid en de waardigheid van de mens, zowel nu als in de toekomst, en voor het voortbestaan van de menselijke soort :

- de eerbiediging en de bescherming van de eigenheid van elk menselijk wezen, nu en in de toekomst;
- het verbod voor wie dan ook om te beslissen over de essentie van de genetische kenmerken van een ongeboren kind;
- de menselijke persoon moet een doel op zich zijn en geen middel;
- het geslachtelijk karakter van de menselijke voortplanting.

Erfelijkheid is eigenlijk een soort «loterij», een onuitputtelijke bron van onzekerheid, maar dat is precies de beste bescherming tegen een eventueel streven van de ouders of de samenleving om de identiteit van een menselijk wezen vooraf te willen bepalen. Eerbiediging van de vrijheid en de autonomie van elke menselijke persoon impliceert dat niemand mag kunnen beslissen over de essentie van de genetische identiteit van die persoon.

Dankzij de ontwikkelingen op het gebied van de pre-implantatie en de prenatale diagnostiek kunnen embryo's weliswaar gespaard blijven van bepaalde ernstige erfelijke aandoeningen of kunnen ze drager zijn van bepaalde biologische kenmerken die door de ouders worden gekozen. Hoewel deze laatste mogelijkheid nog

DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

La présente proposition a déjà été déposée au Sénat le 12 février 1998 sous le n° 1- 877/1 - 97/98.

La présente proposition consacre (conformément à l'article 13 de la Convention du Conseil de l'Europe sur les droits de l'homme et la biomédecine, à l'article 1er de cette même convention engageant les États à protéger l'être humain dans sa dignité et son identité, et conformément au protocole additionnel à cette convention portant interdiction du clonage humain) l'interdiction des interventions ayant pour but d'introduire une modification dans le génome de la descendance, ainsi que l'interdiction du clonage d'êtres humains.

La présente proposition entend garantir les principes fondamentaux suivants, conditions indispensables de l'autonomie, de la liberté et de la dignité des personnes humaines actuelles et futures, et de la survie de l'espèce humaine :

- le respect et la protection de l'unicité de chaque personne humaine présente ou à venir;
- l'interdiction à quiconque de décider pour l'essentiel des caractéristiques génétiques d'un enfant à naître;
- la conception de chaque personne humaine comme une fin et non comme un moyen;
- le caractère sexué de la reproduction humaine.

La «loterie» de l'hérédité, avec son inépuisable incertitude, constitue une protection majeure de l'être humain contre une éventuelle volonté parentale ou sociale de le prédéterminer. Le respect de la liberté et de l'autonomie de la personne humaine implique que son identité génétique ne peut être pour l'essentiel décidée par personne.

Les progrès des techniques de diagnostic préimplantatoire et prénatal créent, il est vrai, la possibilité que des enfants à naître soient exempts de certaines affections génétiques graves, ou qu'ils soient porteurs de certaines caractéristiques biologiques choisies par les parents. Mais pour limitée que soit encore cette

vrij beperkt is, doet zij reeds ernstige ethische problemen rijzen met betrekking tot de autonomie van de persoon. Talrijke landen hebben dan ook terecht wettelijke verbodsbepalingen of beperking op dit terrein goedgekeurd. Het genoom van een mens moet zoveel mogelijk onzeker blijven.

A. Ingrepen die wijzigingen in het genoom van de afstammelingen beogen

Artikel 3 van dit voorstel verbiedt dan ook ingrepen die wijzigingen in het genoom van de afstammelingen veroorzaken. Dat soort ingrepen kan alleen gezien worden als een eugenetische praktijk (die tot doel heeft het menselijk ras te verbeteren), die in een democratie totaál onaanvaardbaar is.

Ingrepen die niet tot doel hebben wijzigingen aan te brengen in het menselijk genoom maar niettemin dat gevolg zouden hebben, worden op zich niet verboden. Artikel 3 verbiedt dus niet de ingrepen met een somatisch doel, waarbij aantasting van de geslachtslijn een van de niet gewilde nevenverschijnselen kan zijn (sommige kankerbehandelingen, zoals radiotherapie of chemotherapie, kunnen leiden tot dit soort nevenverschijnselen).

B. Het klonen van mensen⁽¹⁾

Wat door het klonen van mensen mogelijk wordt, is buitengewoon erg : niet enkele maar alle genetische kenmerken van een of meer personen worden vooraf bepaald. Kortom, het organisme van een op die manier geproduceerd individu wordt de uitdrukkingvorm van een genoom dat door een derde gekozen wordt.

Recente vernieuwingen op het gebied van het klonen (toepassing van die technieken op «hogere» diersoorten : Schotse schapen en, vroeger al, apen in Oregon) geven gestalte aan een dreiging die nog niet zo lang geleden tot het domein van de sciencefictionromans behoorde. In de wetenschappelijke wereld bestaat er thans een brede consensus over de stelling dat het klonen van mensen onaanvaardbaar is. Toch lijkt het toepassen op de mens van deze techniek om genetisch identieke wezens te reproduceren, in werkelijkheid denkbaar en wordt dat door sommigen reeds overwogen. Daarvan getuigen de recente Amerikaanse voorstellen om centra voor het klonen van mensen op te richten.

(1) Dit wetsvoorstel is, wat het klonen van mensen betreft, grotendeels geïnspireerd op het advies nr. 54 van het *Comité consultatif national d'éthique pour les sciences de la vie et de la santé : Réponses au Président de la République au sujet du clonage reproductif*, 22 april 1997 (Frankrijk).

dernière possibilité, elle ne va justement pas sans poser déjà de graves problèmes éthiques sur le plan de l'autonomie de la personne, ni sans justifier certaines mesures d'interdiction ou des restrictions légales adoptées en ce domaine par de nombreux pays. Le génome d'une personne doit rester, autant que possible, aléatoire.

A. En ce qui concerne les interventions ayant pour but d'induire une modification dans le génome de la descendance

Dans cet esprit, l'article 3 de la présente proposition interdit l'induction délibérée de modifications dans le génome de la descendance. Ce type de manipulations ne peut être analysé que comme une pratique eugénique (ayant pour objectif d'améliorer la race humaine), inacceptable en démocratie.

Les interventions dont le but ne serait pas d'induire des modifications dans le génome humain mais qui auraient néanmoins cet effet ne sont pas en elles-mêmes prohibées. L'article 3 n'interdit donc pas les interventions ayant un but somatique, dont certains effets secondaires non voulus consisteraient en une affectation de la lignée germinale (certains traitements du cancer par radiothérapie ou chimiothérapie peuvent induire ce genre d'effets secondaires).

B. En ce qui concerne le clonage d'êtres humains⁽¹⁾

Ce que le clonage d'êtres humains rendrait envisageable est d'une gravité inédite : prédéterminer non point quelques mais toutes les caractéristiques génétiques d'une ou de plusieurs personnes. L'organisme d'un individu ainsi produit servirait, somme toutes, de moyen d'expression à un génome choisi par un tiers.

Les récentes innovations en matière de clonage (application de ces techniques à des «animaux supérieurs» : des brebis en Écosse et, antérieurement, des singes en Oregon) précisent une menace qui, il y a peu de temps encore, semblait relever du roman de science fiction. Il existe, à l'heure actuelle, un large consensus, dans la communauté scientifique, pour considérer le clonage d'êtres humains comme inacceptable. Il semble pourtant que la transposition à l'être humain de cette technique de reproduction d'êtres génétiquement identiques soit déjà réellement envisageable et envisagée par certains. En témoignent les récentes propositions américaines de création de centres de clonage humain.

(1) En ce qui concerne le clonage d'êtres humains, la présente proposition de loi est largement inspirée par l'*Avis n° 54 du Comité consultatif national d'éthique pour les sciences de la vie et de la santé : Réponses au Président de la République au sujet du clonage reproductif*, 22 avril 1997 (France).

Nu het klonen van mensen mogelijk wordt, kan men zich afvragen of de medische ethiek en het geweten van de wetenschappelijke wereld sterk genoeg zullen zijn om zich te blijven verzetten tegen menselijke klonen, waar nu al vraag naar is. De verleiding kan immers groot zijn en vanuit menselijk oogpunt zelfs begrijpelijk (zonder daarom voor de mens aanvaardbaar te zijn) om in sommige gevallen toch over te gaan tot het klonen van mensen.

Er zijn omstandigheden waarin men tot het klonen van mensen kan willen overgaan⁽²⁾. Al die omstandigheden zijn een duidelijke illustratie van een instrumentalistische benadering van de kloon, die nooit gewild wordt om zichzelf maar die er moet komen omdat men wil toegeven aan de wensen, de overtuiging en de illusies van de aanvragers.

— Zo zullen sommigen geneigd zijn om een dierbare overledene opnieuw «tot leven te wekken» of zullen ouders die vrezen een jong kind te verliezen, ertoe verleid worden om «preventief» een ander identiek kind te produceren (in de fantasmen die schuilgaan achter die verlangens, gebeurt alles alsof het genoom van het individu begiftigd is met de traditionele attributen van de «ziel», waardoor de reproductie van een identieke kopie verward wordt met een reïncarnatie van de persoon, die in de verbeelding een nieuw bestaan leidt maar toch geacht wordt dezelfde te blijven).

— Sommige personen die lijden aan ziekten zoals leukemie kunnen geneigd zijn in klonen een oplossing te zien. Zij zien daarin de mogelijkheid een voorraad «reserveonderdelen» aan te leggen met het oog op transplantatie (het zou gaan om de aanmaak van gekloneerde menselijke embryo's waarvan de ontwikkeling in een vrij vroeg stadium wordt stopgezet teneinde immunotolerante cellen te verkrijgen met het oog op celtherapie).

— De narcistische neiging van sommige personen om «kopieën» van zichzelf te produceren (hoewel de echte Narcissus de eigenheid van zijn persoon steeds heeft beklemtoond) is een bekend ziektebeeld.

— Het klonen van menselijke embryo's voor onderzoeksdoeleinden wordt door sommige wetenschappers ook aanvaardbaar en zelfs wenselijk geacht.

(2) Onder meer Dr. Dixon, *The Genetic Revolution*. Zie Jeremy Laurance en Michael Hornsby, «Warning on «human clones »». *Fears follow production of sheep from single cell.* », *The Times*, 24 februari 1997, blz. 1.

Alors que le clonage humain entre dans le champ du possible, l'éthique, la morale médicale et la conscience du monde scientifique sauront ils toujours résister à une demande qui, déjà actuellement, commence à se manifester? La tentation peut être grande en effet, et même humainement compréhensible (sans être pour autant humainement acceptable) de recourir dans certains cas au clonage d'humains.

Les circonstances ne manquent pas dans lesquelles la demande de clonage pourrait se faire sentir⁽²⁾, toutes clairement illustratives d'une manifeste instrumentalisation du «clone » jamais voulu pour lui-même mais sacrifié, en quelque sorte, aux désirs, croyances et illusions des demandeurs.

— La volonté de pallier à la mort par n'importe quel moyen peut engendrer la tentation de faire «revivre » un être cher décédé ou encore la tentation pour des parents craignant de perdre un enfant en bas âge d'en produire un autre identique, «préventivement» (dans les représentations fantasmatiques sous-jacentes à ces désirs, tout se passe comme si le génome de l'individu était doué des attributs traditionnels de «l'âme», en sorte que sa reproduction à l'identique se voit confusément assimilée à une réincarnation de la personne, imaginativement promise à une nouvelle existence tout en étant censée demeurer la même).

— Le clonage est une tentation pour certaines personnes atteintes de maladies comme la leucémie. Elles y voient la possibilité de se procurer une «réserve de pièces de rechange» à des fins de transplantation (il s'agirait de produire des embryons humains clonés dont le développement serait arrêté à un stade plus ou moins précoce pour obtenir des cellules immunocompatibles à des fins de thérapie cellulaire).

— Pathologique, la tentation narcissique de certaines personnes s'est déjà manifestée de reproduire des «copies» d'elles mêmes (bien que le vrai Narcisse proclame au contraire le caractère unique de sa propre personne).

— Le clonage d'embryons humains est également envisagé à des fins de recherche par certains scientifiques comme acceptable et même souhaitable. Il s'agit

(2) Notamment le Dr. Dixon, *The Genetic Revolution*. Voir Jeremy Laurance et Michael Hornsby, «Warning on «human clones »». *Fears follow production of sheep from single cell.* », *The Times*, 24 février 1997, p. 1.

Toch gaat het hier opnieuw om een objectgerichte en instrumentalistische benadering van het embryo, wat ethisch op zijn minst voor discussie vatbaar is.

— Door de voorstanders wordt ook geopperd dat het klonen van menselijke embryo's de kansen op een zwangerschap zou verhogen wanneer één enkel embryo in vitro is verkregen⁽³⁾ (in de praktijk komt het evenwel weinig voor dat slechts één embryo kan worden verkregen). Men zou zich kunnen voorstellen (hoewel dat nog te bewijzen valt) dat een groter aantal embryo's die door klonen in vitro zijn verkregen, de kansen op een zwangerschap doen toenemen aangezien de kans op slagen verband houdt met het aantal verkregen embryo's. (Alleen al op zuiver technische gronden kan die bewering bekritiseerd worden: het wordt hoe langer hoe duidelijker dat de ontwikkelingsmogelijkheden van elk embryo bepalend zijn voor het succes van de in vitrofertilisatie. Wellicht zijn het precies de genetisch verschillende embryo's die de kansen op succes verhogen en dat doel zou derhalve niet worden bereikt door te werken met gekloonde embryo's.)

Terloops zij opgemerkt dat louter wetenschappelijk gesproken niemand de resultaten van een dergelijke onderneming kan voorspellen. Er valt voor te vrezen dat de klonen buitengewoon zwak zullen zijn. Apoptosis bijvoorbeeld (d. i. eigenlijk het «geprogrammeerde» overlijden van de cel) is in het genoom ingebouwd. Zo zou een gekloneerd volwassen individu aan zijn gekloonde «zuigeling» zijn leeftijd doorgeven. Men heeft aldus gemerkt dat het schaap Dolly zeer vroeg tekenen vertoonde van vroegtijdige veroudering...

Uit een «ecologisch» standpunt moet men wel vaststellen dat de ongeslachtelijke voortplanting bij primitieve levende organismen bij de hoger ontwikkelde soorten vervangen is door geslachtelijke voortplanting. De reden daarvoor is niet alleen dat die organismen veel complexer zijn maar ook dat de diversiteit die voortvloeit uit de vermenging van de genen, een selectief voordeel biedt. Het bewaren van de genetische diversiteit bij de mens en dus ook het verbod op het klonen van mensen is wellicht een van de voorwaarden voor het voortbestaan van onze soort.

«Agis toujours de façon à ce que les effets de ton action soient compatibles avec la permanence d'une vie authentiquement humaine sur terre»... «Inclus dans

(3) Dit argument werd in 1993 gebruikt door de onderzoekers van de George Washingtonuniversiteit om hun experimenten met menselijke embryo's te verantwoorden.

pourtant encore de «chosification», d'«instrumentalisation» de l'embryon, ce qui reste éthiquement discutable pour le moins.

— Dans le domaine de la reproduction, il est invoqué que le clonage d'embryons humains augmenterait les chances de grossesse lorsqu'un seul embryon a pu être obtenu in vitro⁽³⁾ (en pratique, pourtant, l'obtention d'un seul embryon est une situation peu fréquente). On pourrait imaginer (cela resterait à prouver), par ailleurs, qu'en augmentant le nombre d'embryons obtenus in vitro par clonage, les chances de grossesse croîtraient puisque la probabilité de succès de la technique est corrélée au nombre d'embryons obtenus (ne fût ce qu'au plan purement technique, cette assertion pourrait être critiquée : il est de plus en plus clair que ce sont les potentialités de développement de chaque embryon individuel qui conditionnent les chances de succès de la fécondation *in vitro*. Ce sont donc très probablement des embryons génétiquement différents qui permettent d'augmenter les chances de succès, et un tel objectif ne serait dès lors pas obtenu en recourant à des embryons clonés).

Sur le plan purement scientifique, notons au passage que nul ne peut encore prédire les résultats de pareille entreprise. Il y a fort à craindre notamment que les «clones» envisagés soient particulièrement «fragilisés». Il se fait, par exemple, que l'apoptose (c'est à dire, en quelque sorte, «la mort programmée» de la cellule) se trouve inscrite dans le génome. L'individu adulte qui serait cloné, transmettrait ainsi, à son clone nourrisson, son âge. On s'est ainsi aperçu que la brebis Dolly a présenté très tôt les signes d'un vieillissement prématuré...

D'un point de vue «écologique», il faut bien constater que si, lorsque l'on va depuis les êtres vivants primitifs vers les plus complexes, la reproduction asexuée est supplantée par un mode de reproduction sexué, c'est pour des raisons à la fois de complexité de ces organismes mais surtout par l'avantage sélectif qu'offre la diversité qui accompagne le brassage des gènes. La sauvegarde de la diversité génétique humaine et donc, notamment, le refus du clonage humain, est probablement l'une des conditions de survie de notre espèce.

«Agis toujours de façon à ce que les effets de ton action soient compatibles avec la permanence d'une vie authentiquement humaine sur terre.» ... «Inclus dans

(3) C'est l'argument utilisé en 1993 par les chercheurs de l'Université George Washington pour justifier leurs essais sur des embryons humains.

tes choix actuels l'intégrité future de l'homme comme objet secondaire de ton vouloir.» Dat is de aanbeveling van Hans Jonas⁽⁴⁾. Eerbied voor het verantwoordelijkheidsbeginsel veronderstelt dus eerbied voor het voorzorgsbeginsel.

Uit een ethisch en juridisch oogpunt doet de techniek afbreuk aan de menselijke waardigheid en schendt ook het onvervreemdbaar grondrecht van eenieder op een eigen biologische identiteit die niet vooraf is bepaald.

Ook al zou tweemaal hetzelfde genoom geenszins leiden tot twee personen met hetzelfde psychisme, dan nog zou klonen met het oog op reproductie zorgen voor een grondige verstoring van de band tussen genetische identiteit en persoonlijke identiteit, wat de biologische en culturele aspecten betreft. Het unieke van elke mens waarop — althans ten dele — de autonomie en de waardigheid van de persoon steunt, komt tot uiting in het al even unieke uiterlijk dat voortvloeit uit de eigenheid van ieders genoom. Echte tweelingen vormen in zekere zin een (zeldzame, toevallige en beperkte) uitzondering hierop maar geen van beiden kan doorgaan voor een kopie van de andere: hoewel ze zeer sterk op elkaar lijken, zijn het toch twee volwaardige aparte personen.

Er staat te veel op het spel om te aanvaarden dat men voor een voldongen — zij het wetenschappelijk — feit wordt geplaagd. Het klonen, dat ertoe strekt een individu te produceren dat genetisch volkomen identiek is aan een ander individu⁽⁵⁾, zou wanneer het wordt toegepast op mensen, een echte omwenteling betekenen voor het mens zijn.

Artikel 4 van dit voorstel wil dergelijke ontsporingen voorkomen en voert een absoluut verbod in op het klonen van mensen door genetische wijziging van de geslachtscellen of door enig ander procédé met een gelijkwaardig effect.

De kloonstechnieken kunnen worden onderverdeeld in drie groepen: met de technieken van de eerste groep wil men een kloon verkrijgen door vroegtijdige splitsing van embryonale cellen (hierbij wordt de natuurlijke tweelingzwangerschap enigszins nagebootst). Met de technieken van de tweede groep worden embryonale kernen getransplanteerd in het cytoplasma van eicellen waarvan de kern is verwijderd. Die eerste twee technieken maken het alleen mogelijk klonen te produceren vanuit embryonale cellen. De techniek die gebruikt werd om het schaap Dolly voort te brengen, is een derde tech-

tes choix actuels l'intégrité future de l'homme comme objet secondaire de ton vouloir», recommande Hans Jonas⁽⁴⁾. Le respect du principe de responsabilité passe donc par le respect du principe de précaution.

D'un point de vue éthique et juridique, la technique porte atteinte à la dignité humaine et viole le droit fondamental et inaliénable de chaque personne à une identité biologique propre, non prédéterminée.

Si le fait d'avoir le même génome n'entraînerait nullement que deux personnes aient aussi le même psychisme, le clonage reproductif n'en inaugurerait pas moins un bouleversement fondamental de la relation entre identité génétique et identité personnelle dans ses dimensions biologiques et culturelles. Le caractère unique de chaque être humain, sur lequel s'appuient — en partie du moins — l'autonomie et la dignité de la personne, est exprimé par l'unicité d'apparence, laquelle résulte du caractère unique du génome de chacun. Les jumeaux vrais constituent en un certain sens une exception (rare, fortuite et limitée) à cet état de choses, mais aucun d'eux ne saurait être tenu pour une copie de l'autre: bien que très semblables entre eux, ils n'en sont pas moins chacun soimême à part entière.

L'enjeu est trop grave, cette fois, pour supporter de se laisser placer devant le fait scientifique accompli. Le clonage, «qui consiste à produire un individu strictement identique génétiquement à un autre individu»⁽⁵⁾, appliqué à l'être humain, constituerait un véritable bouleversement de la condition humaine elle-même.

L'article 4 de la présente proposition, en consacrant l'interdiction absolue du clonage des êtres humains par modification génétique des cellules germinales ou par tout autre procédé d'effet équivalent vise à prévenir ces dérives.

Les techniques de clonage se divisent schématiquement en trois groupes: les techniques du premier groupe consistent à obtenir un clone par séparation des cellules embryonnaires précoces (et miment en quelque sorte le phénomène de gemellité naturelle). Les techniques appartenant au deuxième groupe impliquent la transplantation de noyaux embryonnaires dans des cytoplasmes d'ovocytes dont le noyau a été enlevé. Ces deux premiers groupes de techniques ne permettraient toujours de réaliser que des clones issus d'une cellule embryonnaire. La technique utilisée pour créer la bre-

(4) Hans Jonas, *Le principe de responsabilité. Une éthique pour la civilisation technologique.*

(5) De definitie is van dokter Englert (La Libre Belgique van 25 februari 1997).

(4) Hans Jonas, *Le principe de responsabilité. Une éthique pour la civilisation technologique.*

(5) La définition est du docteur Englert (La Libre Belgique du 25 février 1997).

niek. Die komt erop neer dat een kern die afkomstig is van een volwassen individu wordt ingeplant in het cytoplasma van een eikel waarvan de kern vooraf verwijderd werd.

Het begrip klonen slaat dus op verschillende procédés. Gelet op de verscheidenheid van die technieken en de mogelijke ontwikkeling van nog andere technieken, voert artikel 4 van dit voorstel een absoluut verbod in op klonen, ongeacht de toegepaste techniek.

Dit voorstel heeft geenszins betrekking op het klonen van bepaalde somatische cellen of geïsoleerde weefsels. De artikelen 5 tot 7 van dit voorstel zijn strafbepalingen.

bis Dolly est d'un troisième type. Elle consiste à transférer un noyau provenant d'un individu adulte dans le cytoplasme d'un ovocyte dont le noyau a été préalablement enlevé.

Le terme clonage peut donc recouvrir diverses procédures. Étant donné la diversité de ces techniques et le développement possible d'autres techniques encore, l'article 4 de la présente proposition proscriit le clonage quelles que soient les techniques impliquées.

La présente proposition ne concerne nullement le clonage de certaines cellules somatiques ou de tissus isolés. Les articles 5 à 7 de la présente proposition portent des dispositions pénales.

JOËLLE MILQUET (PSC)

WETSVOORSTEL**Artikel 1**

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

In deze wet wordt onder het klonen van mensen verstaan elke ingreep die ertoe strekt een menselijk wezen te doen ontstaan dat genetisch identiek is aan een ander levend of dood menselijk wezen.

Art. 3

Ingrepen die tot doel hebben wijzigingen tot stand te brengen in het genoom van menselijke afstammelingen zijn verboden.

Art. 4

Klonen van mensen is verboden ongeacht of zulks geschiedt door het splitsen van embryo's, het overbrengen van embryokernen, het overbrengen van celkernen verwijderd uit een volwassen organisme dan wel door enige andere techniek met een gelijkwaardig effect.

Art. 5

Hij die de misdrijven bedoeld in de artikelen 3 en 4 heeft gepleegd of het plegen van die misdrijven heeft vergemakkelijkt, wordt gestraft met vijftien tot twintig jaar opsluiting.

Art. 6

De straffen kunnen worden verdubbeld bij recidive binnen vijf jaar na de in kracht van gewijsde gegane veroordeling wegens overtreding van deze wet of van de uitvoeringsbesluiten.

Art. 7

Hoofdstuk VII van boek I van het Strafwetboek is van toepassing op overtredingen van deze wet.

7 oktober 1999

PROPOSITION DE LOI**Article 1er**

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

Dans la présente loi, il faut entendre par «clonage d'êtres humains» toute intervention visant à créer un être humain génétiquement identique à un autre être humain, vivant ou mort.

Art. 3

Les interventions ayant pour but d'introduire des modifications dans le génome de la descendance humaine sont prohibées.

Art. 4

Le clonage d'êtres humains est interdit, qu'il soit réalisé par scission embryonnaire, par transfert de noyaux embryonnaires, par transfert de noyaux de cellules prélevées sur un organisme adulte ou par toute autre technique d'effet équivalent.

Art. 5

Quiconque aura commis ou facilité des infractions aux articles 3 et 4 sera puni de la réclusion criminelle de quinze à vingt ans.

Art. 6

Les peines pourront être doublées en cas de récidive dans les cinq ans qui suivent la décision judiciaire définitive portant condamnation du chef d'infraction à la présente loi ou aux arrêtés pris en exécution de celle-ci.

Art. 7

Le chapitre VII du livre Ier du Code pénal est applicable aux infractions à la présente loi.

7 octobre 1999

JOËLLE MILQUET (PSC)

Centrale drukkerij van de Kamer - Imprimerie centrale de la Chambre